

Evaluatie

Convenant Nedersaksisch

Inleiding

Met het in 2018 ondertekende *Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de regionale Nedersaksische taal* (vanaf nu: Convenant Nedersaksisch) hebben het Rijk en de betrokken provinciale en gemeentelijke overheden gezamenlijk uitgesproken dat het Nedersaksisch een wezenlijk, volwaardig en zelfstandig onderdeel vormt van de taalsystematiek binnen Nederland. Deze erkenning is complementair aan het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (deel II) en beoogt – zonder nieuwe wet- of regelgeving – het gebruik en behoud van de taal te bevorderen.

De kern van het convenant is samenwerking “in consensus”, waarbij partijen elkaar actief informeren, goede voorbeelden delen en afstemmen over projecten die het plaatselijke en regionale belang overstijgen. De verantwoordelijkheid voor beleid ligt primair bij de Nedersaksische overheden; het Rijk vervult daarbij een complementaire en ondersteunende rol. Partijen hebben zich ook gecommitteerd aan een periodieke evaluatie van de werking van het convenant, om op basis van gezamenlijke ervaringen richting te geven aan vervolgacties.

Deze evaluatie brengt de voortgang sinds de ondertekening in kaart, met bijzondere aandacht voor de mate waarin de gemaakte afspraken zijn nagekomen, de gezamenlijke initiatieven die eruit voortkwamen en de wijze waarop het convenant heeft bijgedragen aan de positie van het Nedersaksisch in samenleving, bestuur, onderwijs en cultuur.

1. Algemene bevindingen

Na de ondertekening in 2018 zijn op ambtelijk en bestuurlijk niveau verschillende overlegstructuren ingericht, volgens de in het convenant voorziene procesafspraken. De oprichting van een ambtelijke en bestuurlijke gesprekstafel heeft de basis gelegd voor structureel overleg, informatie-uitwisseling en het delen van goede voorbeelden. De coronacrisis en bestuurlijke wisselingen hebben de voortgang tijdelijk vertraagd, maar vanaf 2024 is de samenwerking nieuw leven ingeblazen met de toetreding van de provincie Flevoland en de gemeenten Urk en Bunschoten, en de instelling van een kopgroep die de continuïteit bewaakt.

Inhoudelijk heeft het convenant bijgedragen aan zichtbare resultaten, waaronder de Proeftuin Meertaligheid, de Werkconferentie Nedersaksisch (2022), en het gezamenlijke Project Spraaktechnologie van de Rijksuniversiteit Groningen. Deze initiatieven sluiten rechtstreeks aan op de afspraken uit het convenant om het imago en de gebruiksmogelijkheden van het Nedersaksisch te stimuleren en te versterken. Tegelijkertijd is gebleken dat de uitvoering van het convenant sterk afhankelijk is van de inzet en prioriteiten van individuele partners. De gezamenlijke structuur heeft nog onvoldoende geleid tot een duurzame, bovenregionale strategie. De rol van het Rijk is tot nu toe beperkt gebleven, terwijl het convenant juist uitgaat van complementariteit tussen lokale en landelijke inspanningen.

Het gebruik van het Nedersaksisch in de samenleving neemt nog steeds af, vooral onder jongeren. De aanbevelingen van de Commissie van Deskundigen van de Raad van Europa om sterker in te zetten op onderwijs en structurele ondersteuning zijn nog niet omgezet in gezamenlijk beleid.

1.1 Resultaten per convenantdoel

a) Behoud en bevordering van het gebruik van het Nedersaksisch

Het convenant heeft geleid tot een bredere bewustwording van het belang van de streektaal. Binnen de provincies en gemeenten zijn talrijke initiatieven genomen om het Nedersaksisch zichtbaar te maken in cultuur, erfgoed en media. Voorbeelden zijn de Drèentse Liedties, het CGTC in Groningen, Heemkunde/Veerkieker in de Stellingwerven en de Achterhoekse programma's van ECAL.

Toch is het effect op het dagelijks gebruik van de taal beperkt gebleven. Het convenant heeft vooral symbolische en organisatorische waarde gehad, minder een mobiliserend effect op taalgebruikers zelf. In dit verband valt ook op te merken dat de zichtbaarheid van de activiteiten van de verschillende streektaalorganisaties verschilt per regio, ook op dat vlak valt nog winst te boeken.

b) Samenwerking en kennisdeling

De overlegstructuren functioneren, maar verschillen in schaal, prioriteit en capaciteit leiden tot ongelijkheid in participatie. De kopgroep vormt een nuttige vernieuwing die de uitvoeringskracht vergroot. Verdere formalisering van deze structuur kan helpen om afspraken te bewaken en projecten beter te coördineren. Deze toevoeging aan de overlegstructuur is pas in 2025 tot stand gekomen en moet daarom nog goed zijn beslag krijgen.

c) Rol van het Rijk

Hoewel het convenant uitdrukkelijk voorziet in een complementaire rol voor de minister van BZK, is die rol beperkt ingevuld. De afstemming met andere ministeries, met name OCW voor onderwijs, verdient versterking. De toezegging om gezamenlijk te werken aan een doorlopende leerlijn voor onderwijs in streektalen biedt kansen om die samenwerking te intensiveren.

d) Versterking van imago en gebruiksmogelijkheden

Projecten als de Proeftuin Meertaligheid en de spraaktechnologie voor het Nedersaksisch laten zien dat innovatie en digitalisering krachtige middelen kunnen zijn om de taal toekomstbestendig te maken. Zulke projecten sluiten direct aan bij de in het convenant benoemde doelstelling het Nedersaksisch als "levendig communicatiemiddel" te versterken in moderne contexten.

1.2 Toetreding Flevoland, Bunschoten en Urk

Sinds het voorjaar 2024 heeft de provincie Groningen ambtelijk het voorzitterschap overgenomen van de gemeente Weststellingwerf. De formele bestuurlijke overdracht heeft plaatsgevonden in september van dat jaar bij de toetreding van de provincie Flevoland en de gemeenten Urk en Bunschoten tot het convenant.

1.3 Werkafspraken

In het convenant zijn twee overlegtafels beschreven: een ambtelijke en een bestuurlijke. Als gevolg van de nieuwe samenstelling en het relatief lange stilvallen van de eerdere werkafspraken zijn nieuwe werkafspraken gemaakt. Deze afspraken kunnen op ieder moment worden herzien op basis van voortschrijdend inzicht na instemming van alle convenantpartners. Doelstellingen uit het convenant zoals benoemd in artikel 2 lid 1 blijven hierin uitgangspunt.

Deze werkafspraken staan hieronder beschreven:

a) Coördinatie

De in dit document vastgelegde afspraken worden wisselend gecoördineerd door een van de convenantpartners (met uitzondering van het Rijk). Overdracht van coördinatorschap zal besproken worden tijdens de verschillende overlegtafels. Het uitgangspunt is dat het coördinatorschap omwille van continuïteit voor twee jaar wordt belegd. De coördinerende partij is ook eerste aanspreekpunt voor het ministerie. De coördinerende partij kan ondersteuning vragen van de kopgroep ten behoeve van de continuïteit en het draagvlak.

b) Kopgroep

Met de toetreding van de provincie Flevoland en de gemeenten Bunschoten en Urk kent het convenant Nedersaksisch inmiddels 10 leden (BZK niet meegerekend). Het is gebleken dat dit gevolgen heeft voor de werkbaarheid, zowel ambtelijk als bestuurlijk. Bovendien is geen sprake van uniformiteit in wensen en behoeftes. Elke provincie/gemeente heeft zijn eigen positie ten aanzien van het Nedersaksisch. Dit maakt het ingewikkeld om alles in gezamenlijkheid te doen.

De kopgroep, momenteel bestaande uit de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland en de gemeente Ooststellingwerf, bereiden gezamenlijk de ambtelijke en bestuurlijke overleggen voor. Zij nemen het voortouw in het agenderen van onderwerpen en het maken van stukken. Daarnaast voeren zij de afstemming met de streektaalorganisaties uit. Ook zijn zij de eerste gesprekspartners richting het Rijk.

c) Ambtelijke gesprekstafel

De ambtelijke gesprekstafel komt één keer per kwartaal bij elkaar, tenzij de situatie iets anders vraagt. Eén keer per jaar worden ook de streektaalinstellingen uitgenodigd, hetgeen nu twee keer heeft plaatsgehad. De uitnodiging van derden bij een vergadering is mogelijk mits dit in de voorgaande vergadering is besproken wat betreft nut en noodzaak. Een voorbeeld van voornoemde was een toelichting van hoogleraar Martijn Wieling op het Project Spraaktechnologie (zie hieronder). Primair is dit overleg gericht op de convenantpartners.

De agenda wordt opgesteld door de coördinerende overheid in afstemming met de kopgroep. De focus ligt op elkaar actief informeren over eigen beleid, het delen van goede voorbeelden en afstemming van en over communicatie van voorbeeldprojecten van de betreffende overheden die het lokale en regionale belang overstijgen. Hierbij is het doel niet om tot gezamenlijk beleid te komen. De overlegtafel is primair geen beoordelingstafel voor mogelijke subsidieaanvragen, noch is het de bedoeling dat er voorschriften dan wel verplichtingen geïntroduceerd worden.

Namens het Rijk kan een ambtenaar aansluiten wanneer er een praktische en complementaire rol weggelegd kan of moet zijn voor de landelijke overheid. De contactpersoon sluit in elk geval één keer per jaar aan tijdens een regulier overleg om de lijnen kort te houden en is agendalid van de overleggen, hetgeen betekent dat de agenda en stukken voorafgaand worden gedeeld door de coördinerende overheid. Het aansluiten van de rijksambtenaar heeft tot op heden (nog) niet plaatsgevonden. Wel zijn de vergaderstukken ter informatie gedeeld met de contactpersoon van Binnenlandse Zaken.

d) Bestuurlijke gesprekstafel Nedersaksisch

De bestuurlijke gesprekstafel komt minimaal één keer per jaar bij elkaar, indien nodig of wenselijk vaker. Dit wordt bepaald door de coördinerende overheid in afstemming met de kopgroep. Dit overleg wordt ook ingepland, voorbereid en voorgezeten door de coördinerende overheid.

Ook deze bestuurlijke gesprekstafel is bedoeld voor uitwisseling van informatie over eigen beleid, het delen van goede voorbeelden en afstemming van en over communicatie van voorbeeldprojecten van de betreffende overheden die het lokale en regionale belang overstijgen.

2. Praktijkvoorbeelden invulling convenant

Overeenkomstig het doel van het convenant hebben de deelnemers inhoudelijk de samenwerking gezocht. Zo heeft een Proeftuin Meertaligheid plaatsgevonden, is in april 2022 een succesvolle werkconferentie over het Nedersaksisch georganiseerd, samengewerkt ten aanzien van te Europese Handvest voor regionale talen of talen van minderheden en is in gezamenlijkheid een project op het gebied van spraaktechnologie voor het Nedersaksisch mogelijk gemaakt (hieronder wordt daar dieper op ingegaan).

2.1 Proeftuin Meertaligheid

In 2019 werd op instigatie van het ministerie van OCW de 'Proeftuin Meertaligheid' ontworpen en opgezet. De belangrijkste doelstelling was input genereren voor toekomstig (taal)cultuurbeleid in het noorden en oosten van Nederland. De uitvoering werd belegd bij overheden, verzameld in het noordelijke culturele samenwerkingsplatform We the North (de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen, en de gemeenten Assen, Emmen, Groningen en Leeuwarden), voor dit project aangevuld met de provincies Gelderland en Overijssel. Dit behelst daarmee bijna het volledige Nedersaksische taalgebied.

De proeftuin heeft geleid tot een vijftal provincie-overstijgende projecten waarin meertalige kunst is gemaakt van hoog niveau, die een – gezien de omstandigheden – groot publiek heeft bereikt, en waardoor culturele samenwerking in het veld tussen de vijf noordelijke en oostelijke provincies gestimuleerd en versterkt is.

Enkele (deel)conclusies van de onafhankelijke kwartiermakers over de Proeftuin Meertaligheid voor de deelnemende overheden zijn:

- 1. Streektaal en artistieke combinatie zijn geen vanzelfsprekende combinatie en de combinatie van beide dient daarom te worden gestimuleerd. We merken nogmaals en met klem op dat cultuurproducenten streektalen niet a priori zien als een mogelijke artistieke meerwaarde. Pas door financiële prikkels, of misschien beter: na 'afgedwongen' implementatie van streektaal in een culturele productie, lijken artiesten en producenten meer gevoel te krijgen voor de waarde die de plaatsgebonden 'eigen' talen (kunnen) hebben. Juist om deze reden is het zeker zinvol gebleken om streekmeertaligheid een prominente plek te geven in de Proeftuin. Het heeft meerdere betrokken cultuurproducenten laten zien wat streektaal voor hen en vooral ook voor hun publiek kan betekenen. Bijkomend motief was dat de betrokken overheden zo aan hun zorgplicht voor de regionale talen voldeden. Zou dit criterium niet zijn aangehouden, dan had dat zonder twijfel geleid tot voornamelijk streektaalloze producties. Wij zijn van de noodzaak overtuigd dat in toekomstig Rijkscultuurbeleid de plek van de streektaal gestimuleerd dient te blijven worden.*
- 2. De voorkeur voor muziek als kunstvorm, maakt het juist nodig om andere kunstvormen extra te stimuleren. De wijde verspreiding van muziekbeoefening in Nederland en de gemakkelijke koppeling tussen muziek en tekst, maakt deze kunstvorm bij uitstek geschikt als uitingvorm van streektalen. Dat bleek ook uit de ingezonden en later geselecteerde projecten.*
- 3. De gevestigde regionale culturele instellingen zouden samenwerking in kunstprojecten meer als een reguliere taak moeten zien.*
- 4. Streef naar een zo groot mogelijke mate van een bottom-up-benadering in de beleidsvorming. We merken op dat de tamelijk sterke top-down-*

organisatie van de Proeftuin zeker in het begin soms negatieve effecten had. De criteria waaraan voldaan moest worden werden hier en daar als formalistisch, beperkend en kunstmatig ervaren.

- 5. De afstand tussen de Nedersaksische gebieden enerzijds en Friesland anderzijds verdient meer aandacht. We hebben, wel enigszins tot onze verrassing, geconstateerd dat er een waterscheiding bestaat tussen het Friese en het Nedersaksische taalgebied – uiteraard op taalkundige merites, maar ook op cultureel-infrastructureel gebied. In de uiteindelijk toegekende projecten was de samenwerking prima en sterk voelbaar, maar in de selectiefase bleek dat er sprake is van enigszins gescheiden werelden, die elkaar niet automatisch goed weten te vinden (en daar ook niet per se veel wederzijdse behoefte toe lijken te voelen). Nedersaksische organisaties werken in toenemende mate goed samen en daaraan heeft de Proeftuin zeker in het begin ook, zonder dat specifiek na te streven, bijgedragen.*

De Proeftuin Meertaligheid heeft - ondanks de moeilijke omstandigheden - op succesvolle wijze bijdragen aan aandacht voor en de zichtbaarheid van Nedersaksisch streektalen en zo bijgedragen aan de doelstellingen van het convenant. De deelnemende provincies hebben inhoudelijk bovenprovinciaal samengewerkt om het Nedersaksisch te behouden en te bevorderen. Belangrijk daarbij is dat ook veel jongeren hebben meegedaan en/of zijn bereikt. Toch is het jammer te constateren dat aan deze eerste mooie aanzet geen vervolg is gegeven terwijl duidelijk is geworden dat sturing hierop (nog) nodig is aangezien samenwerking op het gebied van streektaal binnen cultuur (nog) geen gemeengoed is.

2.2 Werkconferentie Nedersaksisch

Op vrijdag 22 april 2022 organiseerde de gemeente Weststellingwerf de werkconferentie Nedersaksisch in Wolvega, samen met de andere bestuurlijke Nedersaksische overheden. Weststellingwerf organiseerde de werkconferentie vanuit haar toenmalige rol als voorzitter van het Convenant Nedersaksisch. Dat gebeurde in samenwerking met de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Fryslân en de gemeenten Oost- en Weststellingwerf. Naast vertegenwoordigers van provincies en gemeenten waren allerlei deskundigen op het terrein van het Nedersaksisch taalbeleid aanwezig als spreker.

De werkconferentie wilde een 'inspiratiedag' zijn voor de Nedersaksisch taal met specifieke aandacht voor de thema's vernieuwing en verjonging. Het programma gaf in de ochtend ruimte aan presentaties van diverse Nedersaksische programma's. In de middag waren er tal van workshops en een panelgesprek.

De werkconferentie werd gekoppeld aan het symposium Erkende Talen van de Rijksoverheid en richtte zich op het gebruik van het Nedersaksisch in de praktijk. Bestuurders werd gevraagd te reflecteren op de lopende ontwikkelingen en mogelijke vervolgstappen. Er werd geconstateerd dat meerdere partijen actief zijn binnen het convenant, waaronder provinciale overheden, taalinstellingen en belangenorganisaties zoals SONT. Om versnippering te voorkomen werd geadviseerd met deze partijen in gesprek te gaan over de verdere doorontwikkeling van het convenant.

Tijdens de conferentie presenteerden de gezamenlijke provinciale taalinstellingen een onderwijsplan voor het Nedersaksisch. Dit plan was zonder betrokkenheid van overheden of onderwijskoepels tot stand gekomen, terwijl wel financiering werd gevraagd van (uitsluitend) de convenantpartners. Geadviseerd werd het plan eerst nader te onderzoeken op draagvlak, inhoudelijke en financiële haalbaarheid, en aansluiting bij het convenant. Er werd voorgesteld gebruik te maken van de ervaring die Friesland heeft opgedaan met vergelijkbaar onderwijsmateriaal. Uiteindelijk is dor de convenantpartners

niet ingestemd met het onderwijsplan omdat het aanbodgericht was en inhoudelijk onvoldoende afgestemd. Bovendien was er geen dekking voor de kosten realiseerbaar.

Daarnaast werd een brief van SONT besproken waarin de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties werd verzocht om, net als het Fries, ook het Nedersaksisch en Limburgs wettelijk te erkennen als taal in bestuurlijk verkeer. Dit verzoek was niet vooraf afgestemd met de convenantpartners. Geconstateerd werd dat de huidige wetgeving al ruimte zou bieden voor het gebruik van Nedersaksisch binnen het openbaar bestuur, en dat het convenant expliciet niet inzet op nieuwe wetgeving, maar op benutting van bestaande mogelijkheden.

Tot slot werd de procedure rondom de toetreding van Urk en Bunschoten behandeld. Beide gemeenten hadden sinds 2018 de wens uitgesproken om zich bij het convenant aan te sluiten. Omdat hun beleid zou voldoen aan de voorwaarde om de streektaal actief te bevorderen, werd geadviseerd een aanbevelingsbrief te ondertekenen en deze namens de convenantpartners naar de Minister van Binnenlandse Zaken te sturen. De ondertekening tijdens de werkconferentie markeerde het officiële begin van het proces tot toetreding, hetgeen in september 2024 plaatsvond.

2.3 Rapportage Europese Handvest voor regionale talen of talen van minderheden 2024

In januari 2021 vond een ambtelijk overleg plaats tussen het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en vertegenwoordigers van de provincies Gelderland, Fryslân, Groningen, Overijssel en de gemeente Weststellingwerf.^[9] Tijdens het overleg werd gesproken over de zevende rapportage voor het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden, de evaluatie van het Convenant Nedersaksisch en de financiering van provincie-overstijgende projecten.

De zevende rapportage werd besproken in het licht van de overgang naar een vijfjarige in plaats van een driejarige evaluatiecyclus. Vanwege tijdsdruk werd besloten dat Nedersaksische taalinstellingen per e-mail om input zouden worden gevraagd. In reactie op de zesde rapportage werd stilgestaan bij de positie van het Nedersaksisch in het onderwijs, waarbij initiatieven zoals Wiesneus, een VMBO-pilot in Groningen en MBO-projecten in Overijssel werden genoemd. Daarnaast werd gesproken over de mogelijkheid van een universitaire studie Nedersaksisch.

Van 29 juni tot en met 1 juli 2022 bracht een delegatie onafhankelijke experts op het gebied van minderheidstalen en de bescherming van nationale minderheden een bezoek aan Nederland naar aanleiding van het zevende Nederlandse periodieke rapport op het gebied van de implementatie van de Europese handvest voor regionale en minderheidstalen en het vierde Nederlandse periodieke rapport ten aanzien van de kaderconventie voor de bescherming van nationale minderheden van 31 mei 2021.

Op 30 juni 2022 brachten zij een bezoek aan het Nedersaksische taalgebied. Het doel was om in gesprek te gaan met bestuurders, ambtenaren, taal- en minderhedenorganisaties en vertegenwoordigers van minderheden en Nedersaksische sprekers. De convenantpartners Nedersaksisch werden vertegenwoordigd door één bestuurder en drie ambtenaren.

Aanbevelingen

1. Stel een strategie op om ervoor te zorgen dat Nedersaksisch op alle onderwijsniveaus wordt onderwezen en bestudeerd en om het gebruik ervan in het voorschoolse onderwijs te bevorderen.

Hoewel de Commissie van Deskundigen nota neemt van het Nederlandse rechtsstelsel, benadrukt zij dat de bestaande nationale wetgeving in overeenstemming moet zijn met de verplichtingen die voortvloeien uit de bepalingen van het Handvest. Bovendien benadrukt de Commissie van Deskundigen de verantwoordelijkheid van de Nederlandse autoriteiten om te garanderen dat de onderwijswetten in de praktijk worden uitgevoerd. In haar zevende evaluatierapport over Nederland stelde de Commissie van Deskundigen dat het aantal sprekers van het Nedersaksisch sterk afneemt, met een risico van een ongewenste verzwakking van de taal op de lange termijn. De Commissie van Deskundigen erkent dat er subsidies zijn, maar herinnert eraan dat structurele steun, inclusief financiële, noodzakelijk is vanuit alle overheidslagen. Hoewel volgens de Commissie van Deskundigen de ondertekening van het Convenant inzake het Nedersaksisch op 18 oktober 2018 een sterke inzet symboliseerde ten gunste van het behoud van het Nedersaksisch als regionale taal in Nederland, de bevordering van het gebruik ervan en de consolidatie van zijn status, betreurt zij dat geen vooruitgang is geboekt bij de uitvoering van deze aanbeveling.

De Commissie van Deskundigen maakt zich met name zorgen over het feit dat de reactie van de autoriteiten niet alle onderwijsniveaus omvat, inclusief voorschools onderwijs. Zij roept de Nederlandse autoriteiten daarom op om deze kwestie op een alomvattende en inclusieve manier aan te pakken, met betrokkenheid van de provincies en vertegenwoordigers van de sprekers. Daarbij zouden de Nederlandse autoriteiten kunnen profiteren van het al bestaande model en ervaring kunnen opdoen in de context van de Friese taal.

2. Richt een orgaan op dat verantwoordelijk is voor de belangenbehartiging van Nedersaksisch-sprekenden op nationaal niveau.

Hoewel de Commissie kennisneemt van de reactie van de Nederlandse autoriteiten dat het taalbeleid in Nederland primair de verantwoordelijkheid is van de provincies en gemeenten, benadrukt zij de belangrijke rol die nationale overheden spelen bij het waarborgen van de effectieve uitvoering van dergelijk beleid, in overeenstemming met de wettelijke verplichtingen die in het kader van het Handvest zijn aangegaan.

De Commissie van Deskundigen is van mening dat een op nationaal niveau opgericht orgaan dat de belangen van Nedersaksisch-sprekenden vertegenwoordigt, niet in strijd is met de huidige Nederlandse wetgeving, het huidige taalbeleid of het huidige Verdrag. De oprichting van een dergelijk orgaan is in overeenstemming met artikel 7.4 van het Handvest, aangezien het de stem van de sprekers zou versterken met betrekking tot bevoegdheden die nog steeds onder de bevoegdheid van de staatsautoriteiten vallen. De Commissie van Deskundigen herhaalt daarom haar oproep om deze aanbeveling met spoed uit te voeren, met als doel het Nedersaksisch als erkende regionale taal in en door Nederland effectief te beschermen.

2.4 Motie Westerveld Notaoverleg van 22 mei 2023

Op 23 mei 2023 is er een motie aangenomen in de Tweede Kamer waarin Rijk en provincies gezamenlijk worden opgeroepen samen met de input van wetenschappers zich in te zetten voor onderwijs in streektalen. Tijdens het BO van 13 september 2024 is een presentatie gegeven door Mirjam Günther - Lectoraat Meertaligheid & Geletterdheid NHL Stenden Hogeschool – over de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn. De bestuurlijke uitkomst was hierover in gesprek te gaan met het Rijk. De oproep hiertoe was onderdeel van de felicitatiebrief aan voormalig minister Uitermark van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. De toenmalige minister heeft in haar reactie aangegeven graag samen met OCW in gesprek te gaan met de overige convenantpartners over de mogelijkheden en ruimte voor onderwijs in het Nedersaksisch. In januari 2025 heeft hier een ambtelijk gesprek over plaatsgevonden waarbij voornoemde toezegging is herhaald en is

aangegeven dat de ambtenaren van BZK daartoe het initiatief zouden nemen. Tot op heden is daar om onduidelijke redenen geen vervolg aan gegeven.

Wel is er eind 2023 € 65.000 beschikbaar gesteld voor het convenant Nedersaksisch om in zetten ten behoeve van het behoud en bevorderen van het Nedersaksisch. Bestuurlijk is ervoor gekozen om € 50.000 van deze middelen in te zetten voor het Project Spraaktechnologie van de Rijksuniversiteit Groningen (zie hieronder). De resterende € 10.000 is momenteel nog beschikbaar voor een nader te bepalen doeleind.

2.5 Project Spraaktechnologie Rijksuniversiteit Groningen (RUG)

Het gebruik van digitale middelen, zoals smartphones, slimme speakers, etc. is niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Steeds meer van onze interacties met deze apparaten gaan door middel van spraak, vanwege het grote gemak dat dit oplevert. Helaas is goedwerkende spraaktechnologie eigenlijk alleen beschikbaar voor 'grote talen', zoals het Engels en het Nederlands. Doordat deze technologie niet of nauwelijks beschikbaar is voor (varianten van) het Nedersaksisch, werpt dit een drempel op voor het gebruik van de streektaal. De taal telt in het digitale domein namelijk niet volledig mee. Het hebben van goede taal- en spraaktechnologie voor de streektaal is daardoor belangrijk voor het behoud en het bevorderen van het gebruik van de verschillende Nedersaksische varianten. Met de verleende subsidie voor dit project kan een postdoctoraal onderzoeker vier jaar lang werken aan specifieke spraaktechnologie voor het Nedersaksisch.

Het stimuleren van de ontwikkeling van spraaktechnologie voor het Nedersaksisch past dan ook uitstekend bij het Convenant inzake de Nederlandse erkenning van de regionale Nedersaksische taal, waarin aangegeven wordt dat "het van belang is om het imago van het Nedersaksisch en de gebruiksmogelijkheden te stimuleren en te versterken".

De postdoctoraal onderzoeker zal zich gedurende deze vier jaar bezighouden met spraaktechnologie voor minderheidstalen en daarbinnen specifiek voor de varianten van het Nedersaksisch. In tegenstelling tot het Gronings waar inmiddels al ruim 10 uur aan geannoteerd spraakmateriaal beschikbaar is, is dit voor de andere Nedersaksische varianten bijna niet het geval. Een belangrijk (eerste) deel van het project is daarom het verzamelen en annoteren van nieuwe spraakdata voor de verschillende varianten. Om dit zo efficiënt en goed mogelijk te kunnen doen is samenwerking met de verschillende streektaalorganisaties bij het zoeken en instrueren van de sprekers essentieel. Dit project vraagt dus niet slechts om financiering, maar juist ook om samenwerking in de uitvoering van het project.

De doelen van dit project zijn:

- 1) Het verzamelen en annoteren van spraakdata van de verschillende varianten van het Nedersaksisch ten behoeve van de ontwikkeling van spraaktechnologie;
- 2) Het onderzoeken en ontwikkelen van methoden voor een zo natuurlijk mogelijk klinkend tekst-naar-spraak-systeem voor de verschillende Nedersaksische varianten;
- 3) Het onderzoeken van de beste manier om een spraakherkenner voor de verschillende Nedersaksische varianten te ontwikkelen, waarbij naar verwachting voordeel gehaald kan worden op de overeenkomsten tussen de verschillende varianten.

De specifieke invulling van deze drie taken is afhankelijk van de hoeveelheid data die voor iedere variant verzameld kan worden i.s.m. de streektaalorganisaties en de onderzoeksresultaten die behaald worden gedurende het project. Binnen een dergelijk onderzoeksproject is er namelijk ruimte voor de onderzoeker om een veelbelovende onderzoeksrichting na te jagen (zoals ook de promovendi binnen het Gronings hebben gedaan, met tot nu toe heel mooie resultaten), zolang deze richting maar de in

dit project essentiële ingrediënten van de verschillende Nedersaksische varianten en spraaktechnologie bevat.

De mogelijke resultaten hangen samen met de specifieke invulling, maar zullen naar verwachting bestaan uit een goed geannoteerde spraakdataset die de basis vormt voor de ontwikkeling en verbetering van spraaktechnologie voor de Nedersaksische varianten voor nu en in de toekomst, een tekst-naar-spraak-systeem voor de verschillende varianten van het Nedersaksisch, en (een eerste implementatie van) automatische spraakherkenners voor de verschillende varianten van het Nedersaksisch.

Dit project is gefinancierd door middel van bijdrage vanuit Rijksmiddelen t.b.v. Nedersaksisch en bijdragen van de provincies Drenthe, Friesland, Gelderland, Groningen en Overijssel en matching vanuit de Rijksuniversiteit Groningen.

3. Overheidsbeleid Nedersaksisch

Naast de hierboven beschreven voorbeelden van samenwerking, kent elke overheid zijn eigen specifieke beleid gericht op het behoud en bevorderen van het Nedersaksisch. Het convenant heeft als één van de doelen successen op basis van dat beleid met elkaar te delen.

Provinciale en gemeentelijke overheden in het Nedersaksisch taalgebied hebben in hun cultuurnota's uitvoering gegeven aan het Nedersaksisch. In sommige gevallen is ook (aanzienlijk) meer budget ter beschikking gesteld.

Binnen de provincies bestaan diverse initiatieven en subsidieregelingen ten behoeve van het Nedersaksisch. Zo is in de cultuurnota van de provincie Drenthe financiële ruimte op het gebied van streektaal en zijn er ook middelen voor gezamenlijke Nedersaksische projecten. De provincie Fryslân en de gemeenten Oost- en Weststellingwerf hadden in de periode 2020-2022 een gezamenlijke subsidieregeling Stellingwerfs die is gericht op de bevordering van het Stellingwerfs. De provincie Groningen financiert vanuit het Uitvoeringsprogramma het Centrum Groninger Taal en Cultuur, de steunfunctie voor immaterieel erfgoed. Deze instelling heeft zowel een wetenschappelijke functie als een publiekstaak. Daarnaast is in de subsidieregeling 2021-2024 het bevorderen van het Nedersaksisch als doel opgenomen en zijn financiële middelen beschikbaar voor Nedersaksische culturele projecten. In Overijssel bestaat de subsidieregeling "het verhaal van Overijssel" die inzet op immaterieel erfgoed waaronder ook het Nedersaksisch valt.

Daarnaast is maart de *streektaelmaand*. Gedurende deze maand wordt bij zoveel mogelijk overheden de Nedersaksische taal in het licht gezet, bijvoorbeeld door het gebruik hiervan tijdens (bestuurs)vergaderingen.

Hieronder schetsen de verschillende convenantpartners wat zij aan streektaalbeleid hebben gedaan dan wel doen.

3.1 Provincie Drenthe

Het Drents is vanzelfsprekend onderdeel van het erfgoed, de cultuur en de verhalen van Drenthe. De provincie zet zich op meerdere manieren in voor een betere borging van het Drents. De provincie wil de bewustwording van de meerwaarde van de streektaal bevorderen. Streektaal verbindt mensen: met elkaar en met de streek waar ze wonen.

Gebruik van de Drentse taal roept solidariteit, vertrouwdheid en herkenning op en draagt bij aan de identiteit van Drenthe. In de afgelopen jaren heeft de provincie zich, samen met (en vooral via de activiteiten van) het Huus van de Taol, ingezet voor verbetering van het imago van de streektaal. Het Drents is op bijzondere en eigentijdse manieren 'in de markt' gezet, bijvoorbeeld door popmuziekprojecten, maar ook door het aanspreken van jongeren via moderne digitale technieken en media. Daarnaast zorgt het Huus van de Taol voor het actualiseren en uitbreiden van de website www.wiesneus.nl. Deze website moet doorgroeien tot een gemakkelijk toegankelijke website voor iedereen die zich met het Drents wil bezighouden.

Een taal benutten is een taal behouden, daarin verschilt een taal niet van ons andere erfgoed. Wat niet gebruikt wordt, zal uiteindelijk verloren gaan. Een taal die gebruikt wordt, beweegt mee met de tijd. Dat geldt voor het Drents evenzeer als voor iedere andere taal. Onze taal is onderdeel van het immaterieel erfgoed. De provincie Drenthe ziet streektaal als een middel om mensen een 'thuis' gevoel te geven. Als je dezelfde taal spreekt, of dat nu letterlijk of figuurlijk is, dan voel je een vanzelfsprekende band. Streektaal kan zorgen voor 'het gevuul van d'r bi'j heuren'. De taal verbindt je met de streek waar je opgroeit. De provincie ziet hier ook een koppeling met brede welvaart en met het sociaal domein: de taal die je een gevoel van eigenheid en daardoor van

veiligheid geeft. Denk bijvoorbeeld aan het zorgzakboekje dat door het Huus van de Taol werd ontwikkeld.

Uitvoering:

Het Huus van de Taol blijft het Drentse provinciaal steunpunt voor de streektaal. Het Huus verzorgt de basisinfrastructuur op streektaalgebied. Het Huus heeft een loketfunctie en is hét aanspreekpunt en informatieverstrekker als het gaat om streektaal. Ze organiseren streektaalactiviteiten, verzorgen publicaties en ontwikkelen ook educatieve projecten (o.a. met het Drents Archief).

De provincie blijft het Drèents Liedtiesfestival (DLF) steunen. Het DLF is een jaarlijkse zoektocht naar het beste nieuwe Drentstalige lied. Het DLF wordt live uitgezonden op RTV Drenthe en is inmiddels een groot muziekevenement.

Jongeren zijn de komende termijn de belangrijkste streektaaldoelgroep.

Drenthe moedigt culturele projecten aan die bijdragen aan het levend houden van de streektaal, bijvoorbeeld in film, theater of andere culturele activiteiten die de streektaal als inspiratiebron hebben.

3.2 Provincie Fryslân

De provincie Fryslân voert een breed beleid meertaligheid waarin een groot aantal streektalen - waaronder het Stellingwerfs - wordt meegenomen. Dit onderdeel van het Taalbeleid is opnieuw bevestigd in de notitie Nij Poadium 2021-2024 voor Kunst & Cultuur, Taal & Onderwijs en Erfgoed. Daarnaast hebben de gemeenten Oost- en Weststellingwerf hun eigen beleid ten aanzien van het Nedersaksisch.

3.3 Gemeente Ooststellingwerf

Het beleid van de gemeente is gericht op het beschermen, behouden en bevorderen van het Nedersaksisch/Stellingwerfs. Daartoe heeft de gemeente verschillende instrumenten ingericht.

Ondersteunen en faciliteren Stichting Stellingwarver Schrieversronte

Voor Ooststellingwerf is de stichting Stellingwarver Schrieversronte (SSR) van groot belang in het uitvoeren van de doelstellingen van het convenant: het beschermen, behouden en bevorderen van het Nedersaksisch/Stellingwerfs.

De SSR is het taalinstituut van de Stellingwerven: SSR is een instituut voor de taal, literatuur, geschiedenis, volkskunde en identiteit van de Stellingwerven. Jaarlijks ontvangt SSR subsidie voor haar werkzaamheden. Voor Ooststellingwerf gaat het om € 49.000,- per jaar, voor:

- Taalpromotie
- Taaloverdracht
- Cultuuroverdracht
- Kosten organisatie en huisvesting

In 2018 is de regeling Stellingwerfs ingevoerd. Dit hield in dat de helft van de subsidie voor SSR niet meer structureel beschikbaar zou zijn voor SSR, maar dat deze via projectaanvragen toegankelijk zou zijn, voor SSR en ook voor andere organisaties. Op deze manier zouden meer organisaties toegang hebben tot de subsidie voor het Stellingwerfs en zou het stimuleren van het Stellingwerfs meer in de breedte van het maatschappelijk veld uitgevoerd kunnen worden.

De projectsubsidies werden beschikbaar gesteld voor projecten op het gebied van:

- Taalpromotie

- Taaloverdracht
- Cultuuroverdracht

De regeling Stellingwerfs is eind 2021 gestopt. Er waren (onder meer in Ooststellingwerf) bijna geen projectaanvragen en de regeling was voor SSR te omslachtig om goed uit te voeren. Er is weer overgegaan op structurele subsidie voor SSR mét daarin ruimte voor een vernieuwingsimpuls.

Van SSR wordt verwacht dat ze naast de vaste werkzaamheden vernieuwende activiteiten uitvoert, zodat SSR breed toegankelijk blijft en aansluit op de vraag en behoefte van de inwoners in Ooststellingwerf. Taalpromotie, taaloverdracht en cultuuroverdracht staan ook hierin centraal. SSR doet dit door nieuwe activiteiten over Stellingwerf en het Stellingwerfs te ontwikkelen gericht op:

1. *Kenniscentrum*:
  - *Informatie, advies en publiciteit* verzorgen met als doel: het stimuleren van het gebruik van het Stellingwerfs als levende taal binnen de Stellingwarver samenleving.
  - *Archieffunctie* met als doel: het verzorgen en verschaffen van laagdrempelige informatie over het Stellingwerfs en het culturele erfgoed.
2. *Taal en identiteit*:
  - *Taalpromotie en cultuuroverdracht* voor jong en oud met als doel: het onder de aandacht brengen van het Stellingwerfs en de Stellingwerver streekcultuur en geschiedenis in de samenleving. Ook door middel van het geven van cursussen en uitgeven van tijdschriften en boeken.
3. *Vernieuwingsimpuls*: de afgelopen jaren heeft de SSR een vernieuwingsslag gemaakt. Enkele voorbeelden:
  - Eind 2021 gaf de provincie een bedrag voor het uitgeven van een Stellingwerfse vertaling van het moderne kinderboek *Het lammetje* dat een varken is dat aan alle Stellingwerver kinderen van groep 3 is uitgedeeld en voor een nieuwe moderne website van de Schrieversronte.
  - SSR heeft meegedaan met het uitgeven van het Nedersaksische tijdschrift *De Wiesneus*, die aan alle kinderen van de Stellingwerver basisscholen uitgedeeld wordt.
  - Het lammetje heeft in 2022 een opvolger gekregen in een vertaling van *De Boom met het oor* van de landelijke bekende schrijfster Annet Schaap en in 2023 met een vertaling van *De eik was hier* van Bibi Dumon Tak.
  - Op de middelbare scholen in Ooststellingwerf en Weststellingwerf heeft SSR de afgelopen jaren lessen aangeboden over Stellingwerfs, Nedersaksisch en meertaligheid in Friesland.
4. *Heemkunde*: sinds 1988 is Heemkunde een verplicht vak op de basisscholen in Oost- en Weststellingwerf. Ten behoeve van dit vak wordt op het gebied van het eigen erfgoed en de eigen streekcultuur, in overleg met Stichting Comprix, lesmateriaal ontwikkeld door de SSR. Men besteedt niet alleen aandacht aan de streektaal Stellingwerfs, maar ook aan kunst en cultuur, geschiedenis, natuur en landschap.

Ondersteunen en faciliteren Heemkunde/Veerkieker

In de Stellingwerven werd in 1988 het vak Heemkunde ingevoerd als vervanging van het verplichte vak Fries in het basisonderwijs, zoals dat in "de rest" van de provincie Friesland gegeven zou worden. In opdracht van de gemeenten Oost- en Weststellingwerf wordt sinds die tijd lesmateriaal ontwikkeld door de Stichting Stellingwarver Schrieversronte. Binnen Heemkunde is aandacht voor o.m. de streektaal Stellingwarfs, de geschiedenis, de natuur, het landschap, de bewoners en kunst en cultuur.

Vanaf schooljaar 2019-2020 is het erfgoededucatieprogramma Veerkieker gecombineerd met het vak Heemkunde. Veerkieker biedt een educatieprogramma aan voor het

basisonderwijs met een doorgaande leerlijn. Voor alle projecten zijn lesbrieven gemaakt die elke erfgoedinstelling en kunstdiscipline verbinden met het Stellingwerfs.

Vanaf 2023/ 2024 wordt Veerkieker verbonden met het curriculum op school. De ervaringen die de kinderen hebben opgedaan bij de erfgoedinstellingen/ tijdens de kunstlessen kunnen worden verdiept door er bijvoorbeeld taal- en rekenlessen uit voort te laten komen. Maar ook lessen in wereldoriëntatie kunnen naadloos aansluiten bij de Veerkieker.

De gemeente Ooststellingwerf ondersteunt Heemkunde/Veerkieker met een structurele subsidie van € 13.000.

Enkele kleine initiatieven in Ooststellingwerf

In november 2023 is meertalig aandacht geweest in Ooststellingwerf voor het initiatief van de ANWB: 'Zet je licht aan'. In drie talen is hier aandacht aan besteed: Nederlands, Fries en Stellingwerfs.

Subsidie € 500,-

In december 2024 zijn bij de rustpunten in Oost- (8) en Weststellingwerf (7) bordjes met spreekwoorden/uitdrukkingen in de het Stellingwerfs streektaal opgehangen met medewerking van de Stellingwarver Schrieversronte. Dit project krijgt in 2025 nog verder vervolg.

Subsidie € 1.000 in 2024 en € 1.600 in 2025.

Opstellen startnotitie Taalbeleid

In 2024 is een startnotitie Taalbeleid in Ooststellingwerf opgesteld die in februari 2025 is voorgelegd aan de gemeenteraad van Ooststellingwerf. De gemeenteraad heeft deze notitie niet vastgesteld. De notitie wordt in gewijzigde vorm voorgelegd aan de raad in november 2025. In de notitie staat het voornemen om te komen tot integraal taalbeleid in Ooststellingwerf met gelijke en gelijkwaardige ruimte voor onze talen uitgaande van waar deze talen vanouds gesproken worden, volgens de beleidslijn:

- Fries met een beetje Stellingwerfs boven de Tjonger.
- Stellingwerfs met een beetje Fries beneden de Tjonger.

De Nota Fansels Frysk 2025-2028 heeft geleid tot veel onrust in Ooststellingwerf vanwege het niet meer hanteren en respecteren van de taalgrens Fries/Nedersaksisch in Ooststellingwerf door rijk en provincie Friesland. De gemeente Ooststellingwerf is als geheel, ook in de beleidspraktijk, in het Friese taalgebied getrokken. Dat was tot 2024 niet het geval. Dit heeft ertoe geleid dat de gemeente Ooststellingwerf zich beraadt op haar taalbeleid en zich genoodzaakt ziet het Nedersaksisch beter te beschermen. Deel III van het Europees Handvest voor minderheidstalen botst hier hard met deel II van hetzelfde Handvest, ten nadele van het Stellingwerfs dat via deel II minder bescherming geniet. Het Convenant Nedersaksisch wordt in de gemeente eerder als belemmerend ervaren dan als helpend hierin.

3.4 Gemeente Weststellingwerf

Voor de gemeente Weststellingwerf ligt de focus op het 'Stellingwarfs' als variant van de Nedersaksische taal.

Bestuurlijk 'trekkerschap'

Tijdens het bestuurlijk overleg van 23 januari 2020 is besloten dat Weststellingwerf het bestuurlijk 'trekkerschap' overneemt van de provincie Overijssel v.w.b. de initiatieven rondom het convenant. Op 22 april 2022 organiseerde de gemeente Weststellingwerf de werkconferentie Nedersaksisch in Wolvega, samen met de andere bestuurlijke Nedersaksische overheden. Sinds medio 2024 heeft de provincie Groningen die trekkersrol overgenomen.

Stichting Stellingwarver Schrieversronte

Om het 'Stellingwarfs' te bevorderen is de Stellingwarver Schrieversronte (kortweg: SSR) heel belangrijk voor de gemeente Weststellingwerf. Dit is een instituut voor de Stellingwerfse taal, literatuur, geschiedenis, volkskunde en identiteit van de Stellingwerven, opgericht in 1972. Met ongeveer 600 leden is de SSR naar verhouding de grootste Nedersaksische streektaalorganisatie in [Nederland](#). De SSR is gevestigd in de gemeente Ooststellingwerf, in het dorp Berkoop.

SSR ontvangt subsidie van de gemeenten West- en Ooststellingwerf en de provincie Friesland. Voor 2025 ontvangt het instituut € 45.600 subsidie van de gemeente Weststellingwerf. Hiervoor verricht men activiteiten die eerder al bij de gemeente Ooststellingwerf beschreven staan.

Heemkunde/De Veerkieker

In de Stellingwerven werd in 1988 het vak Heemkunde ingevoerd als vervanging van het verplichte vak Fries in het basisonderwijs, zoals dat in "de rest" van de provincie Friesland gegeven zou worden. In opdracht van de gemeenten Oost- en Weststellingwerf wordt sinds die tijd lesmateriaal ontwikkeld door de Stichting Stellingwarver Schrieversronte. Binnen Heemkunde is aandacht voor o.m. de streektaal Stellingwarfs, de geschiedenis, de natuur, het landschap, de bewoners en kunst en cultuur. Zie voor meer informatie over de activiteiten de passage over hetzelfde onderwerp bij de gemeente Ooststellingwerf.

De gemeente Weststellingwerf subsidieert al jarenlang het programma Heemkunde/De Veerkieker; voor 2025 bedraagt de subsidie € 10.436.

Spreekwoorden in het Stellingwerfs

TAF heeft in 2024 met meerdere partners bij 100 Rustpunten bordjes met Friese spreekwoorden (incl. vertaling en QR-code met doorverwijzing naar de site van Merk Fryslân) uitgedeeld. Eenzelfde plan is eind 2024 uitgerold voor het bevorderen van de Friese streektaalen 'Bildts' en 'Stellingwarfs'. Dit wordt gedaan door bij de Rustpunten in het Bildt (2) en Oost- (8) en Weststellingwerf (7) bordjes met spreekwoorden/uitdrukkingen in de streektaal op te hangen.

In dit project werkt TAF samen met de gemeenten Weststellingwerf, Ooststellingwerf en de Waadhoeke, Stellingwarver Schrieversronte, Bildts Aigene, Merk Fryslân en Rustpunt.nl. De taalstichtingen (zoals SSR) verzorgen de spreekwoorden en vertaling daarvan in de streektaal (zoals het Stellingwerfs), die verwijst naar hun website.

3.5 Provincie Gelderland

Provincie Gelderland heeft de uitvoer van het Convenant Nedersaksisch belegd bij Erfgoed Achterhoek en Liemers (ECAL).

ECAL

Bij ondertekening van het Convenant Nedersaksisch is ECAL aangewezen als taalinstituut Nedersaksisch in Gelderland. ECAL heeft de opdracht om de regionale identiteit te versterken. Belangrijk onderdeel hiervan is de streektaal in de regio.

ECAL werkt samen met partners aan het stimuleren de streektaal, en het behoud en gebruik te bevorderen. Dit doen ze onder andere door streektaal in het dagelijks gebruik, werk en onderwijs te stimuleren en bevorderen. Ze organiseren bijvoorbeeld een breed aanbod van activiteiten met betrekking tot de unieke cultuur en historie van de regio: om te leren, te ontmoeten en te verbinden. Verder ontwikkelen en verspreiden ze educatieve en werkmateriaal en doen ze vertaalwerk.

ECAL zet zich daarnaast in voor het onder de aandacht brengen en houden van de regionale identiteit/eigenheid van de regio's Achterhoek en Liemers. Dit doen zij onder andere door het organiseren van activiteiten en projecten in samenwerking met andere partijen. Denk hierbij aan cultuurhistorische verenigingen, musea, educatieve instellingen en andere betrokkenen. Ze houden zich verder bezig met het vastleggen, documenteren, bewaren en beschikbaar stellen van de cultuurhistorie van de regio (bv. 'oral history', beeld en geluid, documentatie, particuliere collecties).

3.6 Provincie Groningen

De provincie Groningen ondersteunt het Nedersaksisch in de eerste plaats door financiering van de steuninstelling Centrum Groninger Taal & Cultuur (CGTC) voor immaterieel erfgoed. Het CGTC geeft advies over immaterieel erfgoed en organiseert cursussen en workshops rondom het Gronings. Ook doet het CGTC onderzoek naar taal, cultuur en geschiedenis van Groningen en betreft Groningers daar actief bij. Het project Woordwark is hier een voorbeeld van. De resultaten worden gepresenteerd in virtuele en fysieke publieksactiviteiten. Kinderen en jongeren zijn een specifieke doelgroep voor het CGTC de komende jaren, met het oog op het levend houden van het Gronings, nu en in de toekomst.

Het CGTC heeft een wetenschappelijke poot, ondergebracht bij de RUG, en een publiekstaak. Sinds het ontstaan van CGTC in 2018 heeft zij van de provincie Groningen de opdracht beide inhoudelijk met elkaar te verbinden. Onderdeel van de wetenschappelijke poot is de gedeeltelijke financiering van de Bijzonder hoogleraar Nedersaksische/Groningse Taal en Cultuur Martijn Wieling. Zijn onderzoek richt zich op het kwantitatief onderzoeken van taalvariatie en -verandering, met een specifieke focus op de Nedersaksische taal.

Relatief nieuw is de Massive Open Online Course (MOOC) Gronings ontwikkeld door de Rijksuniversiteit Groningen. In vier weken leren deelnemers wat Gronings (zodanig dat het begrijpen behoorlijk goed moet kunnen). Het leren gaat op een aantrekkelijke manier, en is gebaseerd op wetenschappelijke inzichten van hoe een tweede taal het best geleerd kan.

De deelnemer volgt Onno en Iefke die samen een roadtrip maken door de provincie. De gratis online cursus bestaat uit filmpjes met verschillende vormen van ondertiteling (Nederlands, Gronings, geen), teksten etc., met daarbij diverse opdrachten, waarbij deelnemers ook leren omgaan met de website WoordWaark.nl. In tegenstelling tot de meeste online taalcursussen waar een docent uitlegt hoe de grammatica- en spellingsregels van de taal werken, gebruikt deze MOOC een heel andere aanpak. Het Gronings wordt namelijk aangeboden in de vorm van een serie video's en Whatsapp-gesprekken die samen een romantische komedie vormen.

Daarnaast ondersteunt de provincie Groningen projecten gericht op het behoud en bevorderen van het Gronings via een subsidieregeling.

Nij Begun

Eén van de maatregelen uit de Sociale Agenda van Nij Begun is 'Van Drenthe tot aan 't Wad: Cultuur en erfgoed'. Deze maatregel ondersteunt initiatieven die de drempels verlagen voor deelname aan cultuur in en vanuit de regio. Daarnaast stimuleert de maatregel het Nedersaksisch, specifiek via ontmoetingsplekken ('Toal op Stee') en scholen ('Toal op Schoule').

Het gebruik van het Nedersaksisch is tanende. Van de generatie geboren in 1994 gebruikt zes procent het Gronings in de thuissituatie. Het Nedersaksisch wordt- in tegenstelling tot het Fries en Limburgs- niet meer door brede lagen van de bevolking gesproken. Gaat deze unieke taal verloren dan gaat ook het hart van ons authentiek

cultureel erfgoed verloren. De inzet is deze ontwikkeling te keren. Ontmoeting van jong tot oud, van 'boeren, burgers en buitenlui' in de eigen taal geeft een gevoel van trots, binding en zelfbewustzijn. De internationaal bewezen methode language nests wordt hierbij benut.

De maatregel is gericht op een grotere toegankelijkheid in de cultuur en vergroting van zelfbewustzijn, trots en regionale identiteit. De inzet op de regionale taal 'als essentiële uiting van de regionale cultuur' draagt eveneens in bij aan dit doel. Als kinderen zowel de standaardtaal als de minderheidstaal beheersen dan presteren ze beter op school. Dit komt door een combinatie van betere cognitieve vaardigheden en een verbetering van de lees- en schrijfvaardigheid.

3.7 Provincie Overijssel

De Nedersaksische taal krijgt, onder andere door de ondertekening van het convenant Nedersaksisch in 2018, veel positieve aandacht in Overijssel, maar staat nog niet op de gemeentelijke agenda's.

2021-2024

Streektaal en streekcultuur Presentatie van de Overijsselse geschiedenis en behoud van onze historische sporen vormen de basis van succesvol erfgoedbeleid. In de vorige beleidsperiode ondersteunde de provincie met succes vele eigenaren, stichtingen en gemeenten bij projecten die het verhaal van Overijssel vertellen en het daarmee behouden voor de toekomst. Dit beleid zet de provincie voort. Overijssel continueert ook het provinciebrede programma op het gebied van streektaal en streekcultuur onder aanvoering van het Historisch Centrum Overijssel. Daarin worden accenten gelegd op basis van de erfgoedthema's. Binnen dit programma ziet de provincie een belangrijke rol voor verbinding met lokale partijen, waaronder de vele historische verenigingen die Overijssel rijk is. De inzet op streektaal stemt de provincie af met de andere Nedersaksische overheden. In samenwerking met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed blijft de provincie het behoud van Overijsselse tradities ondersteunen.

2025-2028

Ook het Nedersaksisch is onderdeel van het verhaal van Overijssel. De taal is erkend onder deel II van het 'Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden'. Het 'Convenant Nedersaksisch' dat in 2018 tussen de Nedersaksische overheden is afgesloten, gaf hernieuwde aandacht en energie. Het Nedersaksisch is een taal, maar ook een cultureel fenomeen en voor veel inwoners in Overijssel een belangrijk deel van hun leven. Ook in 2025-2028 ondersteunt de provincie een programma gericht op het toekomstgericht gebruik van het Nedersaksisch taal (in alle varianten die in Overijssel worden gesproken) door het te verbinden aan thema's als onderwijs, zorg en vrijetijdseconomie.

3.8 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

BZK ziet een duidelijke, maar gedeelde verantwoordelijkheid voor het Rijk bij het uitvoeren van het Convenant Nedersaksisch. Het Rijk heeft een coördinerende en faciliterende rol, waarbij BZK verantwoordelijk is voor de interbestuurlijke afspraken en voor het borgen van de uitgangspunten van het Europees Handvest. De primaire inzet ligt bij wederkerige samenwerking met provincies en gemeenten, waarbij het Rijk ondersteunt, kennis deelt en zorgt voor landelijke afstemming, maar regionale overheden beleidsinhoudelijk dicht bij de uitvoering staan.

Samenwerking en afstemming met andere ministeries

BZK werkt nauw samen met OCW omdat onderwijs, cultuur en kennisontwikkeling centrale domeinen zijn binnen het convenant. OCW is primair verantwoordelijk voor onderwijsbeleid; BZK zorgt voor interbestuurlijke regie en verbinding tussen regio en

departementen. Met OCW vindt structureel overleg plaats om taalinitiatieven te volgen, knelpunten te bespreken en af te stemmen over mogelijke ondersteuning of regelgeving.

Beleidsmatige en juridische context?

Het Convenant Nedersaksisch is ingebed in de bredere context van het Europees Handvest, waarin het Nedersaksisch is erkend onder deel II. Beleidsmatig benadrukt BZK dat maatregelen proportioneel moeten zijn, goed uitvoerbaar en in lijn met de verdeling van verantwoordelijkheden binnen het Nederlandse staatsbestel. Juridische borging verloopt via het convenant.

Financiering en bredere ondersteuning

Het Rijk ondersteunt via gerichte middelen, projectsubsidies en door het faciliteren van samenwerking. BZK investeert daarnaast in kennisdeling, interbestuurlijke bijeenkomsten en evenementen zoals het *Erkende Talen Symposium*. De bredere ondersteuning richt zich op procesbegeleiding, coördinatie en het wegnemen van bestuurlijke belemmeringen.

Onderwijs en kennisontwikkeling?

BZK onderkent dat onderwijs essentieel is voor taalbehoud, maar ziet OCW als primair verantwoordelijk voor onderwijsbeleid. Daarom richt BZK zich op het creëren van de randvoorwaarden: interbestuurlijke afstemming, het delen van voorbeelden, het ondersteunen van lokale initiatieven en het signaleren van knelpunten richting OCW. BZK stimuleert kennisontwikkeling via samenwerking tussen regio's, universiteiten en taalorganisaties.

Toekomst en governance

BZK wil de komende periode inzetten op versterking van governance binnen het convenant: helderheid over rollen, voortgangsmonitoring en structureel overleg met provincies en gemeenten. De lopende evaluatie van het convenant wordt hiervoor richtinggevend. BZK staat open voor doorontwikkeling van afspraken, mits uitvoerbaar, financieel gedekt en bestuurlijk gedragen. De toekomst vraagt om een blijvende gezamenlijke inzet van Rijk en regio's.

3.9 Provincie Flevoland en gemeenten Bunschoten en Urk

Voor deze overheden geldt dat zij pas sinds september 2024 convenantpartner zijn. Deze periode is te kort om een goede bijdrage te leveren aan de evaluatie van het convenant. Zij worden daarom buiten beschouwing gelaten.

4. Bevindingen en toekomstige doelstellingen

Het Convenant Nedersaksisch heeft zijn waarde bewezen als symbolisch en bestuurlijk kader voor samenwerking, maar de uitvoering blijft in de praktijk kwetsbaar en fragmentarisch. De gezamenlijke intentie om het Nedersaksisch als volwaardig onderdeel van de Nederlandse taalsystematiek te behouden en te bevorderen, is overeind gebleven, maar vraagt nu om verdieping, verankering en vernieuwing.

4.1 Bevindingen

De evaluatie leidt tot de volgende conclusies:

- De samenwerking tussen de Nedersaksische overheden is versterkt, maar vraagt om meer continuïteit en bestuurlijke borging.
- Het Rijk dient zijn complementaire rol actiever op te pakken, met name in relatie tot onderwijs, digitale infrastructuur en structurele financiering.
- De taal behoeft een hernieuwde impuls in het maatschappelijk domein, gericht op jongeren, nieuwe media en onderwijs, in lijn met artikel 2 van het convenant ("bevorderen zonder verplichting").
- Het convenant als instrument blijft waardevol, mits het wordt aangevuld met een gezamenlijk uitvoeringsprogramma met meetbare doelen.
- Communicatie en zichtbaarheid van het convenant verdienen versterking, zodat de maatschappelijke betekenis van het Nedersaksisch breed wordt erkend.

4.2 Toekomstige doelstellingen

In de geest van het convenant – niet door verplichting, maar door gezamenlijke overtuiging – stellen de convenantpartners zich de volgende ontwikkelrichting ten doel:

- Ontwikkel een gezamenlijke strategische agenda Nedersaksisch 2026–2030, waarin Rijk en regio concrete doelstellingen vastleggen voor onderwijs, digitalisering, cultuur en interregionale samenwerking.
- Versterk de rol van de kopgroep als regie- en coördinatieplatform, met een mandaat om voortgang te bewaken en afstemming met het Rijk te organiseren.
- Ontwikkel voor het onderwijs een doorlopende leerlijn van primair tot middelbaar onderwijs met steun van BZK én OCW en taalinstellingen.
- Investeer in digitalisering en zichtbaarheid, met projecten voor spraaktechnologie, online leermiddelen en moderne communicatievormen die aansluiten bij jongeren.
- Bouw voort op succesvolle culturele samenwerking, zoals de Proeftuin Meertaligheid, en stimuleer kruisbestuiving met andere erkende regionale talen.
- Zet in op het verbreden van subsidiemogelijkheden voor de Nedersaksische taal bij de landelijke cultuurfondsen zoals o.a. het Letterenfonds, het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten en het Mondriaan Fonds.

Op deze wijze kan het convenant opnieuw richting geven aan de gezamenlijke ambitie die in 2018 is uitgesproken: het Nedersaksisch behouden als levende, moderne taal die mensen verbindt met hun streek, hun geschiedenis en elkaar.